

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ СУМСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет агротехнологій та природокористування
Кафедра садово-паркового та лісового господарства**

**«До захисту допущено»
Завідувач кафедри**

_____

підпис *ПІБ*

« _____ » _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти

на тему: «Організація полювання та відтворення благородного оленя в умовах Лебединської мисливської ділянки філії Лебединське лісове господарство»

Виконав (-ла)

Антон Вільбой

_____

Ім'я ПРІЗВИЩЕ

Група:

ЛІС 2101-1

Науковий керівник

Андрій Мельник

_____

Ім'я ПРІЗВИЩЕ

Рецензент

Володимир Троценко

_____

Ім'я ПРІЗВИЩЕ

Суми – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *агротехнологій та природокористування*

Кафедра *садово-паркового та лісового господарства*

Ступень вищої освіти – *бакалавр*

Спеціальність – *205 «Лісове господарство»*

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри садово-
паркового та лісового господарства**

_____
ПІБ

« ____ » _____ 2025р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу

_____
прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема кваліфікаційної роботи «Організація полювання та відтворення благородного оленя в умовах Лебединської мисливської ділянки філії Лебединське лісове господарство»

2. Керівник кваліфікаційної роботи Мельник Андрій Васильович

3. Строк подання здобувачем закінченої роботи _____

4. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи _____

5. Перелік графічного матеріалу (з точною вказівкою обов'язкових креслень)

Керівник кваліфікаційної роботи _____ / Андрій Мельник
Підпис *Ім'я, ПРІЗВИЩЕ*

Завдання прийняв до виконання _____ / _____
Підпис *Ім'я, ПРІЗВИЩЕ*

Дата отримання завдання « ____ » _____ 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назви етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1.	Вибір теми і об'єкта досліджень	5-й семестр	
2.	Розробка завдання до кваліфікаційної роботи; складання календарного плану; формування змісту розрахунково-пояснювальної записки (формування переліку питань, які необхідно опрацювати в роботі). Підбір методик для проведення досліджень	5-й семестр	виконав
3.	Виконання кваліфікаційної роботи		виконав
3.1.	Підбір та аналіз літературних джерел з теми кваліфікаційної роботи	5-й семестр	виконав
3.2.	Збір вихідних даних (проведення польових досліджень) для написання експериментальної частини кваліфікаційної роботи	6-й семестр	виконав
3.3.	Підготовка загального варіанту кваліфікаційної роботи (розділ 1-3, висновки)	7-й семестр	виконав
3.4.	Апробація результатів дослідження	За 40 днів до дати захисту	виконав
4.	Перевірка роботи науковим керівником і допуск до попереднього захисту	За 35 днів до дати захисту	виконав
5.	Перевірка кваліфікаційної роботи на унікальність	За 30 днів до захисту	виконав
6.	Рецензування	За 15 днів до захисту	виконав
7.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	За 10 днів до захисту	виконав
8.	Прилюдний захист кваліфікаційної роботи перед екзаменаційною комісією	Відповідно наказу ректора	виконав

Керівник кваліфікаційної роботи _____ / Андрій Мельник
підпис *Ім'я, ПРІЗВИЩЕ*

Здобувач _____ / Антон Вільбой
підпис *Ім'я, ПРІЗВИЩЕ*

ЗМІСТ

Вступ	7
Розділ 1. Теоретичні основи організації полювання та відтворення благородного оленя	9
1.1. Біологічні особливості благородного оленя, види та систематика.....	9
1.2. Сучасний стан популяції благородного оленя в Україні.....	11
1.3. Правила та принципи організації полювання.....	13
Розділ 2. Характеристика Лебединської мисливської ділянки	16
2.1. Географічне положення та природно-кліматичні умови.....	16
2.2. Природно-кліматичні умови	16
2.3. Флора і фауна території філії Лебединського лісового господарства.....	18
2.4. Економічна діяльність Лебединського мисливського господарства.....	20
Розділ 3. Організація полювання та заходи щодо відтворення благородного оленя	23
3.1. Роль мисливських господарств у збереженні видів і регулюванні чисельності.....	23
3.2. Методи та засоби контролю чисельності популяції.....	28
3.3. Практика зимової підгодівлі та створення біотехнічних споруд.....	32
Висновки	34
Список використаних джерел	37
Додатки	41

АНОТАЦІЯ

Вільбой А.Є. «Організація полювання та відтворення благородного оленя в умовах Лебединської мисливської ділянки філії Лебединське лісове господарство». Бакалаврська робота. Спеціальність. Лісове господарство. Сумський національний аграрний університет.- Суми, 2025.

У дипломній роботі розглянуто особливості організації полювання та заходи зі збереження й відтворення популяції благородного оленя (*Cervus elaphus*) в умовах Лебединської мисливської ділянки. Проведено аналіз сучасного стану мисливських угідь, чисельності поголів'я, кормової бази та біотехнічних заходів, що здійснюються для підтримання стійкої популяції виду. Оцінено ефективність ведення мисливського господарства з урахуванням екологічних, господарських та нормативно-правових аспектів.

У роботі також надано пропозиції щодо вдосконалення організації полювання, посилення охорони диких тварин та підвищення ефективності відтворювальних заходів. Практична значущість роботи полягає в розробці рекомендацій, спрямованих на раціональне використання мисливських ресурсів та збереження біорізноманіття, що має важливе значення для сталого розвитку мисливського господарства в регіоні.

Ключові слова: благородний олень, мисливське господарство, полювання, біотехнічні заходи, відтворення диких тварин, чисельність популяції, охорона фауни, Лебединське лісове господарство, мисливські угіддя.

ABSTRACT

Vilboy A. E. "Organization of hunting and reproduction of red deer in the conditions of the Lebedynsk hunting area of the Lebedynsk forestry branch". Bachelor's thesis. Specialty. Forestry. Sumy National Agrarian University. - Sumy, 2025.

The thesis examines the peculiarities of hunting organization and measures to preserve and reproduce the red deer (*Cervus elaphus*) population in the Lebedynsk hunting area. An analysis of the current state of hunting grounds, livestock numbers, forage resources, and biotechnical measures taken to maintain a stable population of the species was conducted. The effectiveness of hunting management was assessed, taking into account environmental, economic, and regulatory aspects.

The work also provides suggestions for improving the organization of hunting, strengthening the protection of wild animals and increasing the efficiency of reproductive measures. The practical significance of the work lies in the development of recommendations aimed at the rational use of hunting resources and the preservation of biodiversity, which is important for the sustainable development of hunting in the region.

Keywords: red deer, hunting, hunting, biotechnical measures, reproduction of wild animals, population size, fauna protection, Lebedyn Forestry, hunting grounds.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Тема дослідження є актуальною у зв'язку зі зростанням екологічного навантаження на природні екосистеми України, зокрема на популяції благородного оленя. Благородний олень відіграє важливу роль та впливає на підтримання екосистемного балансу, проте зазнає впливу низки негативних факторів, таких як скорочення місць існування, браконьєрство та кліматичні зміни. Лебединське лісове господарство має значний потенціал у збереженні та відтворенні популяції благородного оленя завдяки унікальним природним умовам і багаторічній практиці ведення мисливського господарства. Вивчення організації полювання та заходів з відтворення популяції цього виду є важливим кроком для забезпечення екологічної стійкості та економічного розвитку регіону.

Мета та завдання роботи. Метою дослідження є аналіз організації полювання та відтворення благородного оленя в умовах Лебединської мисливської ділянки з розробленням рекомендацій для забезпечення сталого управління популяцією цього виду.

Завдання роботи: Вивчити біологічні особливості благородного оленя та його роль у природних екосистемах. Проаналізувати стан популяції благородного оленя на території Лебединської мисливської ділянки на сьогоднішній час. Дослідити особливості організації полювання на благородного оленя в умовах мисливського господарства. Розглянути біотехнічні заходи та програми відтворення популяції благородного оленя.

Методи дослідження. Для того щоб досягти мети дослідження використовувалися такі методи:

Аналізування інформаційних джерел. Здійснювався огляд наукових праць, законодавчих документів, інструкцій з ведення мисливського господарства, а також матеріалів про біологію та екологію благородного оленя.

Метод польових спостережень. Проводилися дослідження чисельності та поведінки благородного оленя в умовах Лебединської мисливської

дільниці. Вивчалася їхня активність, маршрути пересування, місця проживання та харчування.

Картографічний метод. Використовувався для аналізу території Лебединської мисливської дільниці, визначення місць концентрації популяції благородного оленя та зон інтенсивного використання.

Метод статистичного аналізу. Застосовувався для обробки даних про чисельність популяції, динаміку видобутку, ефективність заходів з відтворення.

Об'єкт – процеси організація полювання та відтворення благородного оленя в умовах Лебединської мисливської дільниці філії Лебединське лісове господарство».

Предмет – популяція оленя благородного, контроль чисельності, організація полювання, біотехнічні заходи.

Зміст роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (30 найменувань). Загальний обсяг кваліфікаційної роботи – 45 сторінок комп'ютерного тексту, містить 5 таблиць і 11 рисунків, 4 сторінок додатку.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛЮВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ БЛАГОРОДНОГО ОЛЕНЯ

1.1. Біологічні особливості благородного оленя, види та систематика

Благородний олень (*Cervus elaphus*) є одним із найбільших представників родини оленевих. Цей вид поширений у багатьох регіонах Європи, Азії та Північної Африки. В Україні зазвичай зустрічається у Карпатах, Поліссі та деяких мисливських господарствах. Самці мають величезні роги, які скидають щороку, що є характерною особливістю виду.

Олені живуть переважно в лісах з наявністю відкритих просторів для годування. Вони грають важливу роль в екосистемі, забезпечуючи поширення насіння рослин та слугуючи здобиччю для хижаків. Проте популяція виду вразлива до антропогенних чинників, таких як браконьєрство та знищення природних місць існування [19]. В Україні благородний олень зустрічається переважно в Карпатах, на Поліссі та в окремих мисливських господарствах інших регіонів, зокрема Лебединській мисливській ділянці.

Рис. 1.1. Благородний олень (самець) на території Лебединської мисливської ділянки

Олені споживають неменше 300 видів рослин, здебільшого траву, листя та пагони, гриби, лишайники, очерети, солянки з болотних рослин. Олені здатні споживати такі отруйні рослини, як беладона та аконіт. Водночас хвоя не є їстівною для них, і за відсутності іншої їжі тварини іноді змушені її вживати, що часто призводить до запалення шлунково-кишкового тракту та загибелі. *Cervus elaphus* - один із найвідоміших представників родини Оленеві (*Cervidae*), підряду Жуйні (*Ruminantia*), ряду Парнокопитні (*Artiodactyla*), класу Ссавці (*Mammalia*). Його систематика й види включають кілька підвидів, що відрізняються морфологічними ознаками та географічним поширенням [24].

Систематика:

Благородний олень належить до царства Тварини (*Animalia*), типу Хордові (*Chordata*), класу Ссавці (*Mammalia*), ряду Парнокопитні (*Artiodactyla*), родини Оленеві (*Cervidae*) та роду Олень (*Cervus*).

Основні підвиди благородного оленя:

1. *Cervus elaphus elaphus* - європейський підвид, поширений у Західній та Центральній Європі.
2. *Cervus elaphus hippelaphus* - алпійський олень (переважно в Альпах і Балканах).
3. *Cervus elaphus scythicus* - благородний олень південноросійських степів, зокрема зустрічається і в Україні.
4. *Cervus elaphus sibiricus* - сибірський благородний олень.
5. *Cervus elaphus canadensis* (або *wapiti*) - американський підвид, іноді виділяється в окремий вид (*Cervus canadensis*).
6. *Cervus elaphus corsicanus* — корсиканський олень, дуже рідкісний.
7. *Cervus elaphus barbarus* - атласький (північноафриканський) олень.

Цікаві факти:

- Благородний олень має розвинений соціальний устрій - утворює гареми у шлюбний період.
- Роги самців щорічно відновлюються й використовуються у боях за самок.
- В Україні найбільш поширені сибірський та європейський підвиди, часто в умовах напіввільного утримання в лісгоспах.

1.2. Сучасний стан популяції благородного оленя в Україні

Чисельність і розповсюдження популяції

Благородний олень (*Cervus elaphus*) є одним з основних об'єктів мисливського господарства в Україні. Його чисельність варіюється в залежності від регіону, і стан популяції значною мірою залежить від умов охорони і ведення полювання [13]. За останні кілька десятиліть чисельність цього виду в Україні зросла завдяки успішним заходам з охорони та відтворення популяції.

На початку ХХ століття благородний олень в Україні був на межі зникнення, оскільки його чисельність значно скоротилася через інтенсивне полювання та знищення природних місць проживання. Проте після введення обмежень на полювання та створення спеціалізованих господарств для відтворення популяції, ситуація змінилася на краще. Сьогодні популяція благородного оленя відновлюється, а в окремих регіонах, таких як Карпати та Полісся, чисельність оленя стабільно зростає [16].

Благородний олень поширений переважно в лісових районах Західної та Центральної України, зокрема в Карпатах, Поліссі, Чернігівщині, Київщині, Житомирщині, а також в деяких лісових господарствах Сумської та Черкаської областей. Зараз цей вид є об'єктом інтенсивного ведення мисливського господарства, зокрема в Лебединській мисливській ділянці, де реалізуються програми з поліпшення умов існування оленів.

Таблиця 1.1

Динаміка популяції благородного оленя по регіонах України

Область	Рік	Кількість голів	Примітка
Чернігівська	2022	897	Зростання популяції
	2023	991	Природний приріст
	2024	~1000	Оцінка перед реінтродукцією
	2025	1060	Завезено 165 особин для відновлення
Львівська	2024	2012	Найвища чисельність серед регіонів
	2025	2030	Популяція стабільна
Івано-Франківська	2024	1353	Природне зростання
	2025	1446	Зростання на ~7%
Житомирська	2024	472	Дані з обліку
Хмельницька	2024	906	Дані з держлісагентства
Чернівецька	2024	15	Найменша популяція
Тернопільська	2024	91	Облік за регіоном
Сумська	2022	989	Популяція стабільна
	2023	975	Зменшення популяції за повномасштабного вторгнення
	2024	980	Природний приріст
	2025	1011	Популяція стабільна

В останні десятиліття спостерігається помітне збільшення чисельності благородного оленя в Україні завдяки успішним заходам з охорони виду та відтворення популяції. У деяких регіонах популяція стабільно зростає, однак на інших територіях ще спостерігаються певні проблеми, зокрема у разі недостатньої охорони або порушення екосистем. Це може призвести до випадків браконьєрства або знищення природних біотопів, що негативно впливає на чисельність [1].

1.3. Правила та принципи організації полювання

1.3.1. Типи полювання

Трофейне полювання: полювання на благородного оленя здебільшого з метою добування трофеїв (роги, шкіра). Важливо зазначити, що таке полювання може бути обмежено певними умовами (наприклад, добування лише зрілих самців).

Планове полювання: полювання, яке здійснюється для регулювання чисельності популяції. Таке полювання може бути частиною природоохоронних заходів для запобігання надмірному збільшенню популяції та підтримки здоров'я популяції.

Коллективне полювання: організація полювання групою мисливців, часто на великі території, з використанням спеціального обладнання та техніки для забезпечення ефективності [8].

1.3.2. Етичні принципи полювання

Шанобливе ставлення до тварин: полювання має проводитись гуманно, з дотриманням принципів мінімізації страждань тварин. Полювання на оленя має бути точним і швидким, щоб уникнути тривалого страждання.

Збереження біорізноманіття: мисливець поважає природу та слідкує за тим, щоб його діяльність не порушувала екосистему. Полювання має бути збалансованим та регульованим.

Необхідність збереження чисельності популяції: полювання не повинно призводити до знищення або значного скорочення чисельності популяції, особливо на територіях, де вид може бути під загрозою [4].

1.3.3. Принципи управління популяцією

Моніторинг популяцій: для ефективної організації полювання важливо постійно моніторити стан популяцій диких тварин. Це дозволяє регулювати кількість полювання відповідно до чисельності та стану популяції.

Квоти та обмеження на полювання: встановлення квот на добування певних видів тварин, а також регулювання часу полювання (сезонність, обмеження по віку та статі).

Регулювання інтенсивності полювання: визначення оптимальної кількості тварин, яких можна добувати без шкоди для популяції.

1.3.4. Технічні та організаційні аспекти полювання

Охорона мисливських угідь: організація захисту територій, щоб забезпечити належні умови для полювання та зберегти природу.

Підготовка мисливців: забезпечення належної підготовки і освіти для мисливців щодо безпеки полювання, етики, законодавчих вимог та екологічної відповідальності.

Контроль за полюванням: участь органів охорони природи, національних парків та природних заповідників у контролі за полюванням, щоб запобігти незаконному добуванню тварин.

1.3.5. Заборони та обмеження

Полювання на заборонені види: заборона на полювання на види, занесені до Червоної книги або ті, що знаходяться під охороною.

Полювання на територіях, де це заборонено: наприклад, на територіях заповідників або природних парків, де полювання може порушити екосистему.

1.3.6. Післяполювальні заходи

Контроль за станом добутих тварин: перевірка здоров'я тварин після полювання, моніторинг наявності хвороб, паразитів та інших небезпечних факторів.

Відновлення популяції: після полювання може бути необхідним впровадження заходів з відновлення популяції, наприклад, через запровадження програм зворотного заселення або контроль за народжуваністю [11].

Розділ 2

Характеристика Лебединської мисливської дільниці

2.1. Географічне положення та природно-кліматичні умови

Лебединська мисливська дільниця філії Лебединського лісового господарства розташована на сході України, в межах Сумської області [5]. Цей регіон є частиною Східноєвропейської рівнини, що визначає особливості ландшафту та природних умов. Дільниця займає значну частину лісових територій, які є важливими осередками для життя і відтворення диких тварин, зокрема благородного оленя [12].

На заході Лебединська дільниця межує з іншими лісовими масивами Сумщини, а на сході має вихід до сільськогосподарських угідь. Таке географічне розташування сприяє наявності природних коридорів для міграції тварин, що важливо для підтримання здорових популяцій диких видів.

Рис. 2.1. Філія Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України»

2.2. Природно-кліматичні умови

1. Територія Лебединської мисливської дільниці переважно рівнинна, з окремими невеликими підвищеннями. Рельєф тут помірно хвилястий, що забезпечує добре дреновані ґрунти і сприятливі умови для росту лісових і трав'янистих рослин. На території дільниці протікає кілька

річок, зокрема річка Псел, що є важливим водним ресурсом для тварин, зокрема для благородного оленя, який потребує води, особливо в літній період.

Лебединська ділянка розташована в помірно континентальній кліматичній зоні. Зими тут холодні, з середньою температурою в січні близько -8°C , а літо — тепле, з середньою температурою в липні близько $+22^{\circ}\text{C}$. Сприятливий клімат забезпечує розвиток лісових екосистем, що становлять основне середовище проживання благородного оленя [12].

Зима: тривала, з великими сніговими покривами, що забезпечує достатньо корму в лісах (особливо соснових та змішаних лісах).

Літо: тепле, з достатньою кількістю дощів, що сприяє зростанню трав і рослин, які є основною їжею для оленів.

Рис. 2.2. Насадження на території контори Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України»

Флора на території Лебединської мисливської ділянки є різноманітною та представлена переважно лісовими, лучними і болотними видами.

Підлісок представлений різноманітними чагарниками, такими як ліщина, калина, бузина. Трав'яний покрив включає види, характерні для лісових екосистем, зокрема папороті, мохи, а також рідкісні та зникаючі рослини, запроваджені до Червоної книги України [27].

2.3. Флора і фауна території Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України»

Державному підприємству «Лебединський лісгосп» у користування надано 30464,7 га земель лісового фонду, з яких 28487 га вкриті лісовою рослинністю:

- 11782,5 га, або
- 38,6 % - це ліси експлуатаційні,
- 13400,3 га, або 44 % - захисні,
- 4148,3 га, або 13,6 % - рекреаційно-оздоровчі,
- 1133,6 га, або 3,8 % - ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення.

Хвойні ліси: Основним видом є сосна звичайна (*Pinus sylvestris*), яка займає значну частину площі. Ці ліси є важливими для притулку диких тварин, зокрема благородного оленя [6].

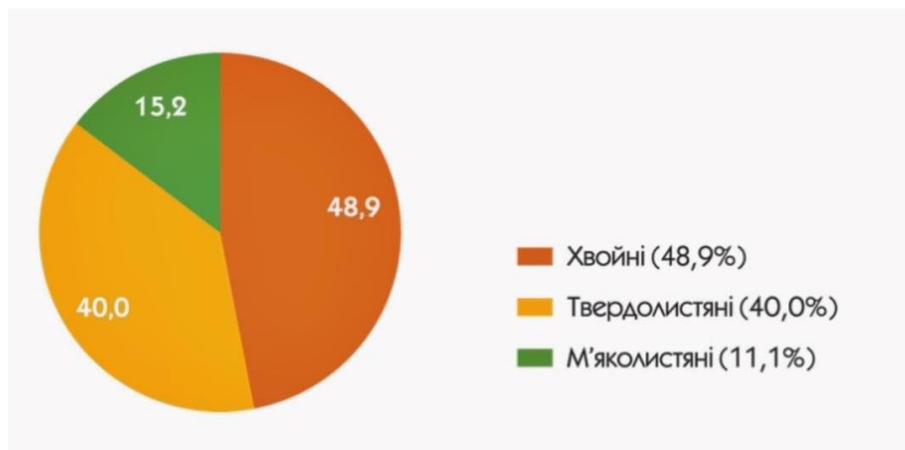
**Рис. 2.3. Сосна звичайна основний вид на території Філії
Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України»**

Широколистяні ліси: У складі деревостану переважають дуб звичайний (*Quercus robur*), клен гостролистий (*Acer platanoides*), липа серцелиста (*Tilia cordata*) та ясен звичайний (*Fraxinus excelsior*). Вказані

породи відіграють подвійну роль — формують життєвий простір і забезпечують тварин харчовими ресурсами, такими як жолуді та листя[9].

Мішані ліси: Поєднання хвойних і листяних дерев забезпечує різноманітність середовища, що позитивно впливає на біорізноманіття[7].

Ці деревні породи формують різноманітні лісові угруповання, які забезпечують сприятливі умови для біорізноманіття та значно підвищують потенціал природного лісовідновлення.

Рис. 2.4. Статистика лісів Лебединського лісового господарства Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України» (2024 р.)

На території господарства активно проводяться роботи з лісовідновлення. Зокрема, висаджуються сіянці сосни звичайної та дуба звичайного з закритою кореневою системою, що забезпечує високу приживлюваність рослин [5]. Такі заходи сприяють збереженню та примноженню лісових ресурсів регіону.

Рис. 2.5. Висадження сіянців сосни звичайної на території Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України»

Фауна Лебединського лісового господарства включає в себе різноманітних представників тваринного світу. Серед ссавців тут мешкають благородний олень, кабан, козуля європейська, лисиця, борсук та куниця. Птахи представлені такими видами, як сова, дятел, синиця та яструб. Також на території господарства зустрічаються рідкісні види тварин, що потребують охорони, такі як видра річкова (*Lutra lutra*) — неоцінений вид, що потребує охорони через зменшення чисельності та деградацію середовища існування [9].

Завдяки зусиллям лісівників та екологів, Лебединське лісове господарство зберігає та примножує природне багатство регіону, забезпечуючи умови для існування різноманітних видів флори і фауни.

2.4. Економічна діяльність Лебединського мисливського господарства Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України»

Мисливське господарство в складі філії «Лебединське лісове господарство» ДП «Ліси України» є важливою складовою її діяльності, спрямованою на збереження та раціональне використання мисливських ресурсів[12].

Зважаючи з рішенням Сумської обласної ради, філії «Лебединське лісове господарство» надано в користування мисливські угіддя в межах Сумської області. Ці угіддя охоплюють значну площу та включають різноманітні природні ландшафти, що сприяє збереженню біорізноманіття та розвитку мисливського господарства.

Мисливство та пов'язані послуги. Підприємство здійснює діяльність у сфері мисливства, відловлювання тварин і надання пов'язаних із ними послуг (КВЕД 01.70). Це включає організацію та проведення полювань, регулювання чисельності диких тварин, а також надання послуг мисливцям.

Розведення тварин та вирощування культур. Додатковими напрямками є розведення інших тварин (КВЕД 01.49) та вирощування інших багаторічних культур (КВЕД 01.29), що сприяє забезпеченню кормової бази для диких тварин та підтримці екологічного балансу в угіддях.

Збирання дикорослих недеревних продуктів. Підприємство також займається збиранням дикорослих недеревних продуктів (КВЕД 02.30), що включає заготівлю лікарських рослин, ягід, грибів та інших ресурсів, які можуть бути використані як для власних потреб, так і для реалізації [18].

Хоча конкретні фінансові показники, пов'язані виключно з мисливським господарством, не оприлюднені, загальна економічна діяльність підприємства демонструє позитивну динаміку. Зокрема, у 2025 році виторг підприємства склав 113,5 млн грн. Підприємство активно працює над збереженням та відновленням популяцій диких тварин. Наприклад, у 2023 році в мисливських угіддях філії «Лебединське лісове господарство» зафіксовано збільшення чисельності дикого кабана до 68 особин, що на 3 більше, ніж у 2022 році. Це свідчить про ефективну роботу з охорони та відтворення фауни. Економічні показники Лебединської громади (2024 рік) [22].

Бюджет громади: У 2024 році бюджет Лебединської міської територіальної громади поповнився на 452,8 млн грн - це на 2,3% більше порівняно з 2023 роком. Промислове виробництво: Обсяг виробленої промислової продукції склав 157,9 млн грн, що на 86% більше від показника попереднього року.

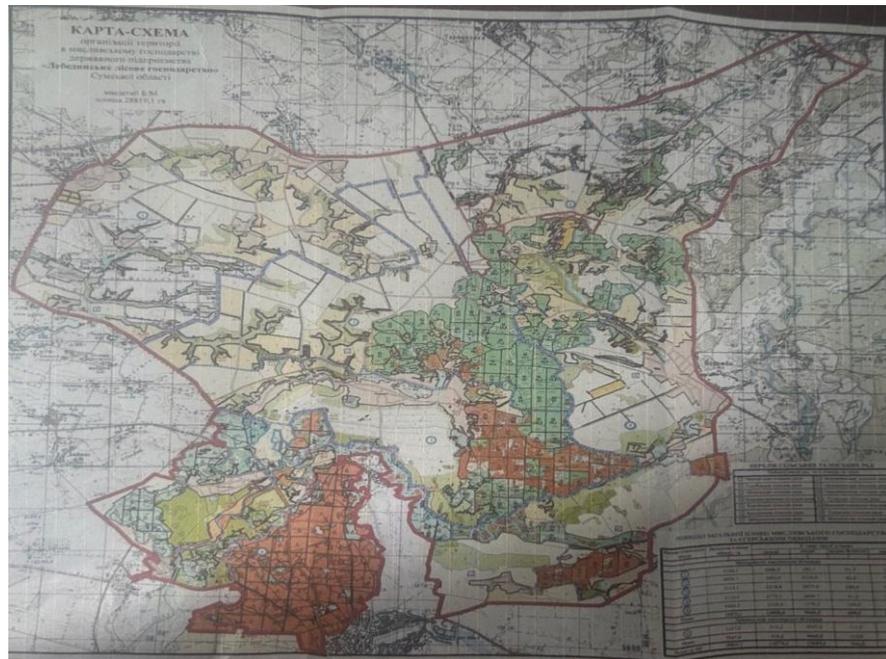
Рентна плата за використання лісових ресурсів: Філія «Лебединське лісове господарство» сплатила 465,8 тис. грн рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів [28].

Розділ 3

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЛЮВАННЯ ТА ЗАХОДИ ЩОДО ВІДТВОРЕННЯ БЛАГОРОДНОГО ОЛЕНЯ

3.1. Роль мисливських господарств у збереженні видів і регулюванні чисельності

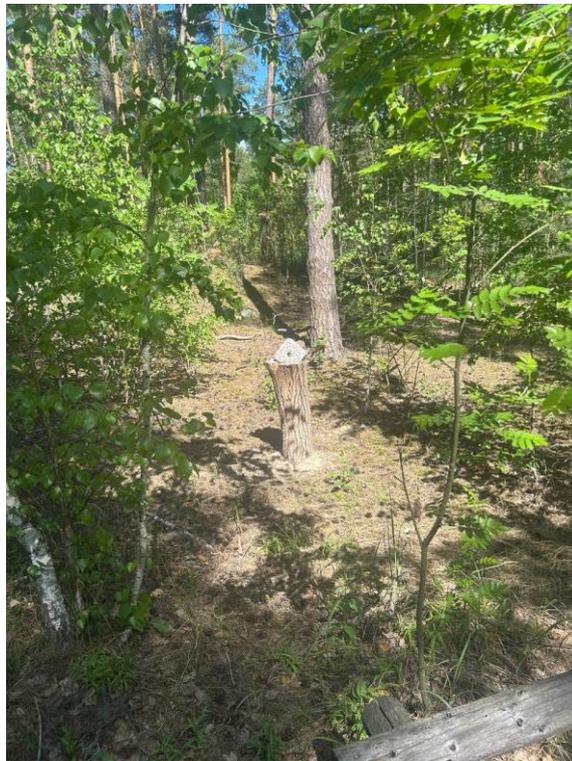
Мисливські господарства відіграють важливу роль у збереженні біологічного різноманіття та стабільності екосистем. Вони здійснюють контроль за популяцією диких тварин, включаючи благородного оленя, та вживають заходів для їх збереження та відновлення. Лебединська мисливська ділянка філії Лебединського лісового господарства є одним із важливих осередків, де організовано відтворення та регулювання чисельності благородного оленя. Це здійснюється через збалансоване полювання, створення біотехнічних умов для тварин і впровадження програм охорони [13].

**Рис. 3.1. Карта-схема Лебединського мисливського господарства
Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України»**

Охорона та відтворення популяцій. Лебединська мисливська ділянка активно займається охороною благородного оленя та відновленням його популяцій на своїй території. Завдяки створенню спеціальних біотехнічних

споруд, таких як годівниці та солонці, забезпечується стабільне харчування оленів, особливо в зимовий період. Застосовуються методи контролю за чисельністю тварин, щоб уникнути їх перенаселення та підтримувати здоров'я популяції. Також на території дільниці здійснюється охорона від браконьєрства, а полювання на благородного оленя відбувається в межах допустимих норм. Зимове обстеження копитних та великих хижаків за слідами здійснюється на пробних ділянках методом дворазового окладу. Лісомисливське господарство має постійно підтримувати чисельність кожного виду тварин на стабільному рівні. У разі зростання популяції виникає потреба в посиленні відстрілу, тоді як її зменшення спричиняє скорочення обсягів добування, а іноді - повну заборону полювання[30].

Рис. 3.2. Солонці на території Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України»

Контроль за чисельністю популяцій Лебединська мисливська дільниця розробила план регулювання чисельності благородного оленя, який ґрунтується на принципах сталого полювання. Полювання на оленя дозволяється лише у встановлені строки, а норма відстрілу визначається на основі обліку чисельності та стану популяції. Дозволяється відстріл тільки

ослаблених особин або самців, що допомагає зберегти здорову структуру популяції [25]. З метою захисту здоров'я та безпеки населення, запобігання інфекційним хворобам серед сільськогосподарських і свійських тварин, недопущення шкоди довкіллю, а також для забезпечення безперебійного ведення господарської та іншої діяльності, здійснюються заходи з регулювання чисельності окремих видів диких тварин (відповідно до ст. 32 Закону України «Про тваринний світ», 2000 р.).

Рис. 3.3. Годівниця на території Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України»

Заходи мають виконуватися такими методами, які не шкодять іншим видам тварин та забезпечують збереження їх природного середовища існування. У такий спосіб Закон «Про мисливське господарство та полювання» регламентує порядок проведення відстрілу тварин з різною метою.

Відомо, у спеціалізованих мисливських господарствах здійснюється аналіз загального обсягу добутої дичини, а також оцінюється ефективність

полювання шляхом порівняння кількості дозволеної до відстрілу дичини з фактично добутою [11].

Таблиця 3.1

Норми відстрілу мисливських тварин в угіддях, % від загальної чисельності тварин

Вид тварин	Норми відстрілу
Лось	10–15% осінньої чисельності
Олень	8–10% осінньої чисельності
Козуля	10–15% осінньої чисельності
Кабан	10–15% осінньої чисельності
Заєць-русак	30% осінньої чисельності
Польова перната дичина	40% осінньої чисельності
Водоплавна дичина	50% осінньої чисельності місцевих качок

Для прикладу проаналізуємо дозволені межі відстрілу оленя благородного (шляхетного). Наприклад за наявності 100 особин дозволено виписати ліцензії на 8-10 особин. Дані нормативи науково доведені та визначені.

Наступним кроком наших досліджень було проведення визначення динаміки чисельності оленя благородного в умовах досліджуваного господарства, зокрема в Лебединському мисливському господарстві Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України».

Отже нажаль відмічена від’ємна тенденція, щодо чисельності поголів’я оленя шляхетного. Найбільша кількість популяції (106 голів) *Cervus elaphus* в умовах Лебединської мисливської ділянки була в 2017 році. Багато факторів визначили зменшення популяції до 90 голів в 2019-2021 рр.

Заборона полювання під час війни обумовила незначне збільшення популяції до 92 особин. Дана чисельність фіксується останні три роки 2022-2024 рр..

**Динаміка кількості голів благородного оленя на території Філії
Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України» за період з 2015 по
2024 рр.**

Роки	Кількість оленів, голів	Різниця з минулим роком, голів
2015	102	4
2016	104	2
2017	106	4
2018	98	8
2019	90	8
2020	90	0
2021	90	0
2022	92	2
2023	92	0
2024	92	0

Таким чином, динаміка поголів'я має багатофакторний характер.. Основні з них це регулювання полювання, стресовий фактор на період війни.

Більш детально зупинимося на факторів організації мисливського господарства в розрізі добутої дичини, зокрема нашого предмету досліджень *Cervus elaphus*.

Таблиця 3.3

**Загальна кількість здобутої дичини на території Лебединського
мисливського господарства в період з 2015 по 2024 рік**

Вид мисливської фауни	Добуто по роках, голів					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Лось	-	-	-	-	-	-
Олень	5	8	2	7	4	5
Козуля	25	36	36	37	38	41
Кабан	23	38	190	124	17	19
Заєць	105	95	83	80	95	109
Лисиця	109	100	115	100	100	104
Перепілка	120	100	115	100	100	124
Качки	350	330	220	180	250	284
Лиска	150	140	125	100	50	74
Курочка водяна	35	30	-	-	-	-
Вовк	1	-	-	-	-	-

Отже, за період з 2013 по 2017 рік видобуток оленя варіював від 2 до 8 голів, що в межах науково обґрунтованих нормативів (8-10 %). В розрахунку з 90-102 голів становить 8-10 особин.

Таким чином, організація полювання на території Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України» в розрізі контролювання видачі ліценцій та добутих тварин є цілком методично вірною. Наявна популяція здатна відтворюватись за дотримання норм відстрілу та боротьби з бракерами.

3.2. Методи та засоби контролю чисельності популяції

Цей розділ є важливим елементом для забезпечення сталого управління популяцією диких тварин, зокрема благородного оленя. Основні методи та засоби, які використовуються для контролю чисельності популяції:

Облік особин: регулярне проведення обліків чисельності популяції оленя за допомогою візуальних спостережень, слідів або використання фотопасток. Це дає змогу оцінити кількість тварин на конкретній території та виявити зміну чисельності протягом часу.

Вибіркове полювання: організація полювання таким чином, щоб відбирати старих, хворих або слабких тварин, тим самим обмежуючи чисельність популяції та запобігаючи перенаселенню.

Легальне планове полювання: встановлення лімітів та квот на полювання допомагає контролювати чисельність популяції. Наприклад, для благородного оленя можуть бути визначені обмеження за статтю (лише на самців) або віковими групами (лише на старших особин).

Регулювання сезонності полювання: визначення оптимальних сезонів полювання (наприклад, після періоду розмноження), що дозволяє зменшити вплив на популяцію та мінімізувати порушення екологічного балансу.

Відновлення природних екосистем: відновлення лісових масивів, поліпшення кормових угідь та водних джерел, що може допомогти зберегти здорову популяцію і запобігти її зростанню до нездорового рівня.

Створення природних бар'єрів: іноді для зменшення чисельності популяції використовуються природні бар'єри або штучні обмеження, щоб скоротити міграцію тварин до інших територій або уникнути конкуренції за ресурси.

Внесення додаткових кормових ресурсів: забезпечення стабільних та високоякісних кормових ресурсів, щоб уникнути недостатньої чи надмірної харчової конкуренції серед особин.

Контроль хвороб та паразитів: популяції можуть зростати не лише через природне відтворення, але й через відсутність природних обмежень у вигляді хвороб. Контроль за епідеміями та паразитарними інфекціями може допомогти зберегти здорову популяцію.

Для полювання на благородного оленя потрібно отримати ліцензію в мисливських угіддях України [18]. Вартість ліцензії на оленя європейського становить 1000 грн. Право на полювання мають громадяни України, які досягли 18 років, мають дозвіл на добування мисливських тварин та інші документи, що засвідчують право на полювання.

Рис. 3.5. Приклад ліцензії на полювання

Полювання - це послідовність дій людини, спрямованих на пошук та вистежування з метою добування диких звірів і птахів, які перебувають у природному лісовому середовищі мисливських угідь. Воно є однією з найдавніших форм людської діяльності та виробництва.

Таблиця 3.3

Кількість ліцензій, яких видано в Лебединському господарстві в період з 2015 по 2024 рік.

Роки	К-ть ліцензій	
2015	1	
2016	1	
2017	0	
2018	0	
2019	1	
2020	1	
2021	3	
2022	0	Заборона під час воєнного стану
2023	0	Заборона під час воєнного стану
2024	0	Заборона під час воєнного стану

На території Лебединської мисливської ділянки останніми роками спостерігаються поодинокі випадки браконьєрства, зокрема з боку осіб, які полюють на благородного оленя (*Cervus elaphus*) без відповідних дозвільних документів або в заборонені терміни [17]. Така незаконна діяльність становить серйозну загрозу для популяції цього виду, який має важливе екологічне та мисливське значення.

Благородний олень є одним із найцінніших мисливських видів, і його чисельність жорстко регулюється лімітами добування. Утім, порушення правил полювання, використання вогнепальної зброї без дозволу, встановлення петель або засідок негативно впливають на стан популяції, викликають стрес у тварин, знижують їхню природну пильність та можуть порушувати структуру стада.

Причинами браконьєрства можуть бути як економічні фактори (висока вартість м'яса та трофеїв), так і недостатній контроль з боку державної лісової охорони або мисливських служб [24]. Також певну роль відіграє відсутність

екологічної свідомості у населення та низький рівень покарання за порушення мисливського законодавства.

Для боротьби з браконьєрством в умовах Лебединської дільниці доцільно:

- посилити контроль та проведення рейдових перевірок у сезон мисливства;
- залучати місцеве населення до охорони мисливських угідь через програми громадського моніторингу;
- проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу щодо шкоди від браконьєрства;
- встановити сучасні засоби спостереження (камери, дрони) у найбільш вразливих місцях.

Рис. 3.6. Постанова складена за незаконне добування благородного оленя в умовах Лебединської мисливської дільниці

Запобігання незаконному добуванню благородного оленя є важливою складовою збереження біорізноманіття, підтримки екосистемної рівноваги та сталого розвитку мисливського господарства [19].

3.3. Практика зимової підгодівлі та створення біотехнічних споруд.

У мисливському господарстві Лебединської дільниці значну увагу приділяють заходам біотехнії, зокрема зимовій підгодівлі диких тварин. Дані процедури є важливими в період несприятливих зимових умов, коли природна кормова база обмежена сніговим покривом або низькими температурами. Це стосується насамперед копитних видів, зокрема благородного оленя, косулі європейської та дикого кабана.

Таблиця 3.4

План мисливського господарства про проведення біотехнічних заходів по філії "Лебединське лісове господарство" на 2024 рік

№ з/п	Захід	Обсяг	2 кв		3 кв	Сума
			Сума	Обсяг	Сума	Обсяг
1	Звучування на диких копитних в різних стаціонарах					
2	Звучування на диких копитних на підгодівельних майданчиках					
3	Звучування на диких парнокопитних та інших масових тварин для підгодівлі					
4	Виготовлення бігозгудів		5	1500		
5	Виготовлення годівниць для підгодівлі		5	1500		
6	Виготовлення гніздових платформ		1	2500	2	500
7	Ремонт існуючих біотехнічних споруд					
8	Провести точний ремонт діючих біогородів (підгодівельних майданчиків для диких кабанів)		2	5400		
9	Посів площ під зернові культури (для підгодівлі диких тварин)		4.5	56000		
10	Заготівля:					
	- сіна	7		22000		
	- силосу					
	- коренеплодів (буряк)				50	40000
	- зернових відходів	1.0		370000		
	- кукурудзи качанів				20	40000
	- жому					
	- гілок для віників	10000		188000		
	- солі	0.5				
	- солонців дерев'яних					
11	Виготовлення та встановлення аншлагів, щитів				1350	200

Мета підгодівлі:

- запобігти ослабленню та загибелі тварин;
- сприяти кращій виживаності та відтворенню популяції.

Основні види підгодівлі:

- Грубий корм – сіно (лугове, злаково-бобове), віники з гілок листяних порід (верба, осика, ліщина);
- Соковитий корм – коренеплоди (буряк, морква), гарбуз, силос;
- Концентровані корми – зерно кукурудзи, овес, ячмінь;
- Мінеральні підгодівлі – солонці (лізунці з кухонною сіллю, фосфатами).

Зимова підгодівля та створення біотехнічних споруд є важливими заходами підтримки диких тварин у складний період. Це не лише підвищує виживаність особин, а й сприяє зниженню міграції та концентрації тварин у господарських зонах, зменшуючи шкоду та конфлікти з людиною.

ВИСНОВКИ

За даною дипломною роботою висновок можна розділити на кілька етапів:

1. Благородний олень є важливим мисливським видом України. Благородний олень (*Cervus elaphus*) є цінним представником фауни, який має значне мисливське, екологічне та економічне значення. Завдяки високій адаптаційній здатності цей вид може успішно існувати в умовах змішаних і листяних лісів із достатньою кормовою базою.

2. Сучасний стан популяції благородного оленя в Україні потребує постійного контролю. Незважаючи на зростання чисельності у деяких регіонах, в Україні зберігаються ризики зменшення популяції через браконьєрство, деградацію природних біотопів та недостатнє фінансування охорони диких тварин.

3. Мисливські господарства відіграють ключову роль у регулюванні чисельності виду. Лебединське мисливське господарство займається не лише організацією полювання, а й активно сприяє відтворенню популяції благородного оленя. Це досягається шляхом зимової підгодівлі, боротьби з браконьєрством, ведення обліку тварин та створення сприятливих умов для їх розмноження.

4. Організація полювання має бути збалансованою та відповідати екологічним нормам. Полювання на благородного оленя здійснюється за спеціальними ліцензіями та квотами, що дозволяє зберігати оптимальну чисельність виду. Надмірне полювання може негативно вплинути на популяцію, тому необхідно постійно контролювати співвідношення статевовікових груп та проводити біотехнічні заходи.

5. Флора і фауна території Лебединської мисливської ділянки забезпечують сприятливі умови для існування оленя. Ліси, луки та водойми цієї території формують природну кормову базу та місця укриття для благородного оленя. Водночас існування виду залежить від підтримки екологічної рівноваги, що здійснюється завдяки охороні лісових масивів та регулюванню чисельності інших тварин.

6. Наступним кроком наших досліджень було проведення визначення динаміки чисельності оленя благородного в умовах досліджуваного господарства, зокрема в Лебединському мисливському господарстві Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України». Відмічена від'ємна тенденція, щодо чисельності поголів'я оленя шляхетного. Найбільша кількість популяції (106 голів) *Cervus elaphus* в умовах Лебединської мисливської ділянки була в 2017 році. Багато факторів визначили зменшення популяції до 90 голів в 2019-2021 рр.

7. Заборона полювання під час війни обумовила незначне збільшення популяції до 92 особин. Дана чисельність фіксується останні три роки 2022-2024 рр.. Отже, за період з 2013 по 2017 рік видобуток оленя варіював від 2 до 8 голів, що в межах науково обґрунтованих нормативів (8-10 %). В розрахунку з 90-102 голів становить 8-10 особин.

8. Таким чином, організація полювання на території Філії Лебединське лісове господарство ДП «Ліси України» в розрізі контролювання видачі ліценцій та добутих тварин є цілком методично вірною. Наявна популяція здатна відтворюватись за дотримання норм відстрілу та боротьби з бракерами.

Практичні рекомендації

1. Посилити заходи з охорони популяції благородного оленя, зокрема боротьбу з браконьєрством та контроль за незаконною вирубкою лісів.

2. Покращити систему біотехнічних заходів, включаючи збільшення площі кормових полів, облаштування солонців та розширення зон з обмеженим полюванням.

3. Збільшити фінансування та залучення інвесторів для підтримки програм відтворення диких тварин.

4. Розширити туристичні можливості господарства, зокрема організацію фотополювання та екологічних турів для залучення додаткових доходів.

5. Підвищити екологічну обізнаність місцевого населення та мисливців через освітні програми та заходи щодо сталого використання природних ресурсів.

Таким чином, Лебединське мисливське господарство відіграє найважливішу роль у збереженні та раціональному, прогресивному використанні популяції благородного оленя. Ефективна організація полювання та біотехнічних заходів дозволяє не лише отримувати економічні вигоди, а й підтримувати природний баланс. Подальший розвиток Лебединської мисливської ділянки має базуватися на принципах сталого управління ресурсами, що сприятиме збереженню біорізноманіття та екологічній стабільності регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко, Г. О., Виговський, А. Ю., Грушанський, О. А. та ін. (2021). *Рекреаційне лісівництво: навчальний посібник*. Київ: НУБіП України. 156 с.
2. Бойко, Г. О., Виговський, А. Ю., Грушанський, О. А., Пузріна, Н. В., Сошенський, О. М., Токарева, О. В. (2021). *Рекреаційне лісівництво: навчальний посібник*. Київ: НУБіП України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fd3a3d76-42d6-4420-bd06-a294606f5206/content>
3. Бондаренко, В. Д., Фурдичко, О. І. (1994). *Ліс і рекреація в лісі: навч. посібник*. Львів: Світ. 232 с.
4. Бондаренко, В. Д., та ін. (1993). *Мисливствознавство: навч. посібник*. Київ: НМК ВО. 200 с.
5. Бродович, Р. І., Кацуляк, Ю. М., Кацуляк, О. В. (2001). Досвід вирощування та ефективність саджанців хвойних порід із закритою кореневою системою. *Лісівництво і лісова меліорація*, Вип. 100, С. 81–86.
6. Булигін, Н. Є., Ярмішко, В. Т. (2001). *Дендрологія* (2-е вид.). Москва: МГУЛ. 527 с.
7. Відділ комунікації поліції Сумської області. (2017). На Сумщині поліція затримала браконьєрів, які незаконно відстрілювали оленів. *ZAXID.NET*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zaxid.net/na_sumshhini_politsiya_zatrimala_brakonyeriv_yaki_nezakonno_vidstrilyuvali_oleniv_n1438989
8. Гармаш, А. В. (2019). Соснові деревостани Лісостепу Харківської області: продуктивність та природне поновлення. *Лісівництво і лісова меліорація*, Вип. 125, С. 14–23. DOI: <https://doi.org/10.33220/1026-3365.135.2019.14>
9. Гордієнко, М. І., Гордієнко, Н. М. (2005). *Лісівничі властивості деревних рослин*. Київ: Вістка. 820 с.
10. Гринявське лісове господарство. (n.d.). Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://gryniavalis.com/?page_id=39

11. Державне агентство лісових ресурсів України. (2019). *Об'єкти природно-заповідного фонду України: сучасний стан та перспективи розвитку*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mpnp.forest.gov.ua/materials/Zbirnik_material_conf/Ves_zbirnik_mat_conf/Zbirnik_prac_npp_mp.pdf
12. Державне підприємство «Лебединське лісове господарство». (n.d.). Офіційна сторінка у Facebook. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/lebedynles.com.ua/>
13. Державне підприємство «Лебединське лісове господарство». (2024). *Звіт про спеціальне використання лісових ресурсів*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lebedynrada.gov.ua/wp-content/uploads/2024/11/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82-9592.pdf>
14. Державне спеціалізоване лісогосподарське підприємство «Ліси України». (2023). *Колективний договір*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://e-forest.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/Kolektyvnyj-dohovir-DP-Lisy-Ukrainy-zahalnyj-dlia-sajtu.pdf>
15. Дідус, Л. К., Шепеленко, С. М. (2008). *Основи лісомисливського господарства: навч. посібник*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 188 с.
16. Динаміка біологічного та екологічного стану мисливських угідь України. (2016). *Матеріали конференції*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.npptovtry.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/confer_2016_tovtry.pdf
17. Динаміка копитних тварин за сучасних кліматичних змін. (2024). *СНАУ Бюлетень*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://snaubulletin.com.ua/index.php/ab/article/download/578/522>
18. Екологічний паспорт Сумської області за 2021 рік. (2021). *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/Sumska-obl_2021.pdf

19. Everyday.Sumy. (2019). На Сумщині порахують диких мисливських тварин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://everyday.sumy.ua/na-sumshhini-poraxuyut-dikix-mislivskix-tvarini/>

20. Закон України «Про мисливське господарство та полювання». (2000). *Верховна Рада України*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1478-14#Text>

21. Звіт депутата Сумської обласної ради Чигринця Віктора Петровича за 2021 рік. (2021). *Сумська обласна рада*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sorada.gov.ua/pro-oblasnu-radu/95-2022-zvity-deputativ/22027-zvit-deputata-sumskoj-oblasnoji-rady-chygyryntsja-viktora-petrovycha-za-2021-rik.html>

22. Звіт про стан навколишнього природного середовища Сумської області за 2021 рік. (2021). *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/Sum2021-zi-zminamy.pdf>

23. Козаченко, І. В. (2015). Основні біотехнічні заходи підгодівлі мисливських тварин в мисливських угіддях ДП «Уманське лісове господарство». *Науковий вісник Уманського НУС*, № 90, с. 282–287.

24. Колективний договір ДП «Ліси України». (2023). *Державне спеціалізоване лісгосподарське підприємство «Ліси України»*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://e-forest.gov.ua/wp-content/upldflryoads/2023/07/Kolektyvnyj-dohovir-DP\Lisy-Ukrainy-zahalnyj-dlia-sajtu.pdf>

25. Малюк, Р. В. (2014). Дослідження динаміки популяції оленя благородного на території Лебединського лісового господарства. *Сучасні технології в промисловому виробництві: матеріали наук.-практ. конф.*, Запоріжжя: ЗНУ, с. 45–50.

26. Мельник, А. В., Мельник, Т. І., Товстуха, О. В. (2020). *Лісомисливське господарство: навч. посібник для студентів спеціальності 205 "Лісове господарство"*. Суми. 86 с.

27. Настанова з упорядкування мисливських угідь. (2002). Київ: Держкомлісгосп України. 113 с.
28. Новіцький, Р. О., Домніч, В. І. (2011). *Основи мисливствознавства: навч. посібник*. Дніпро: Артлогос. 72 с.
29. Паламарчук, М. М. (2012). *Мисливське господарство: охорона, відтворення, раціональне використання*. Харків: Основа. 144 с.
30. Санітарні правила в лісах України : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2016 р. № 756. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555-95-p> (дата звернення: 28.01.2021).

Додатки

Рис.1. Встановлення солонців

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ

науково-практичної конференції
викладачів, аспірантів та студентів
Сумського НАУ

(14-18 квітня 2025 р.)

Онищенко В. Ю., Рубан Д. О., Власов С. О. СУЧАСНИЙ СТАН ЗАХИСНИХ НАСАДЖЕНЬ В СТРУКТУРІ ЛІСОВИХ ГОСПОДАРСТВ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	66
СклярOVA А. В. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ХВОЙНИХ ВИДІВ У МІСЬКОМУ ОЗЕЛЕНЕННІ	67
Кім М. В. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРИЖИВЛЮВАНOSTІ ТА РОСТУ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ В ЛІСОВИХ КУЛЬТУРАХ В УМОВАХ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН	68
Кліщ Ю. Ю. ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД ЯК ОСНОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ ...	69
Невдачина О. Ю. ВИРОЩУВАННЯ ЯКІСНОГО САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ В ЛІСОВОМУ РОЗСАДНИКУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІСОВІДНОВЛЕННЯ.....	70
Романенков Д. Ю. ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТА РОСТУ ЛІСОВИХ КУЛЬТУР ОСНОВНИХ ЛІСОУТВОРЮЮЧИХ ПОРІД У ЛІВОБЕРЕЖНОМУ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	71
Ващенко Д. О. ВПЛИВ ДЕРЕВНИХ НАСАДЖЕНЬ НА ФОРМУВАННЯ МІКРОКЛІМАТУ УРБАНІЗОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ.....	72
Зеленський Д. М., Котко О. О. ОТРИМАННЯ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ ЯСЕНА ЗВИЧАЙНОГО В УМОВАХ ФІЛІЇ «КРАСНОПІЛЬСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО» ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ».....	73
Єсауленко Д. О., Літвяков В. М. СУЧАСНІ МЕТОДИ РОЗМНОЖЕННЯ ТА ВИРОЩУВАННЯ ПОСАДКОВОГО МАТЕРІАЛУ ШПИЛЬКОВИХ ПОРІД.....	74
Голуб В. О., Комарицький І. А., Головін М. Ю. ДОСВІД ВИРОЩУВАННЯ СІЯНЦІВ <i>PINUS SYLVESTRIS</i> L. В УМОВАХ ФІЛІЇ СУМСЬКА ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО ДП "ЛІСИ УКРАЇНИ"	75
Терещенко Р. С., Ігнатченко М. В. СОРТОВЕ РІЗНОМАНІТТЯ МІСКАНТУСА ГІГАНТСЬКОГО ТА ПРОСА ПРУТОВИДНОГО ДЛЯ ЗОНИ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	76
Стещенко С. В., Комарицький І. А. ОЦІНКА ЯКОСТІ НАСІННЯ <i>LARIX DECIDUA</i> МіІ ЗАЛЕЖНО ВІД ПОХОДЖЕННЯ В УМОВАХ ТРОСТЯНЕЦЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА СУМСЬКОЇ ФІЛІЇ ДП "ЛІСИ УКРАЇНИ"	77
Могилевський М. А., Бельмас І. Г. ОСОБЛИВОСТІ ДИНАМІКИ ЧИСЕЛЬНОСТІ КОСУЛІ <i>CAPREOLUS CAPREOLUS</i> У ЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМАХ СУМЩИНИ	78
Вільбой А. Є., Головін М. Ю. ПОПУЛЯЦІЯ ОЛЕНЯ ШЛЯХЕТНОГО – НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА.....	79
Пустовий Є. А. ОСОБЛИВОСТІ РУБОК ДОГЛЯДУ У ЛІСОСТАНАХ ОСНОВНИХ ХВОЙНИХ ВИДІВ	80
Смольняков Р. С. ВИКОРИСТАННЯ <i>PHYSOCARPUS OPULIFOLIUS</i> В ОЗЕЛЕНЕННІ РЕКРЕАЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ.....	81
Кривич С. А., Сакович Д. В. ЗАХОДИ ЩОДО ВИРОЩУВАННЯ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ <i>WEIGELA FLORIDA</i> L.	82
Мойсеєнко Р. В. ОБ'ЄКТИВНІ ФАКТОРИ СТВОРЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ НАСАДЖЕНЬ	83
Нагорний С. Ю., Харченко А. А. ВИКОРИСТАННЯ <i>DEUTZIA SCABRA</i> В ЛАНДШАФТНОМУ ДИЗАЙНІ	84
Постніков І. Ю. ЛІКУВАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ <i>MACLURA POMIFERA</i>	85
Тиха І. О. <i>SALIX</i> L. В ЛАНДШАФТНОМУ ДИЗАЙНІ	86
Майборода І. О. ДОСВІД СТВОРЕННЯ ЗАХИСНИХ ЛІСОНАСАДЖЕНЬ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЇХ ВЛАСТИВОСТЕЙ В УМОВАХ СУМЩИНИ.....	87
Хільгора В. М. ФОРМУВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН МИСЛИВСЬКИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ	88
Богдан В. В. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ САДОВО-ПАРКОВИХ ОБ'ЄКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЛІКАРЕНЬ В УМОВАХ МІСТА СУМИ.....	89
Черторижський А. А. ОСОБЛИВОСТІ ДОГЛЯДУ ЗА ПРЕДСТАВНИКАМИ РОДУ <i>SPIRAEA</i>	90
Іваницька Д. О. ОЗЕЛЕНЕННЯ СКВЕРУ	91
Герашенко Н. І. ДОСЛІДЖЕННЯ БІОЛОГО-ЕКОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ <i>VITIS VINIFERA</i> В СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	92
Журавльова М. В. ВИРОЩУВАННЯ САДИВНОГО МАТЕРІАЛУ <i>RIBES RUBRUM</i> В УМОВАХ ПІВНІЧНО-СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	93
Савицька А. В., Осьмачко О. М. СУЧАСНІ ТРЕНДИ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ САДОВО-ПАРКОВИХ ОБ'ЄКТІВ	94
Близинок В. І. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСИЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ ТА NO-TILL У ПОСІВАХ КУКУРУДЗИ НА ЗЕРНО.....	95
Бондарець Р. С. ВПЛИВ РЕТАРДАНТІВ НА ГІБРИД СОНЯШНИКУ СУРЕСТ В УМОВАХ ПІВНІЧНО СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ В 2024 Р.	96
Василенко С. В. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ҐРУНТОВО-КЛІМАТИЧНИХ УМОВ ВИРОЩУВАННЯ РІПАКУ ОЗИМОГО	97
Верещагін І. В., Нікітенко Є. В. ВПЛИВ МЕЛІОРАТИВНИХ ЗАХОДІВ НА УРОЖАЙНІСТЬ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ	98
Верещагін І. В., Папалуца П. П. ОСОБЛИВОСТІ СЕЛЕКЦІЇ КАРТОПЛІ НА УРОЖАЙНІСТЬ	99
Наумов О. В. ВПЛИВ ЗМІНИ ГУСТОТИ ПОСІВУ ТА МІСЦЯ ВИРОЩУВАННЯ НА УРОЖАЙНІСТЬ ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ ПОСІВУ В УМОВАХ ПІВНІЧНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ 2024.....	100

ПОПУЛЯЦІЯ ОЛЕНЯ ШЛЯХЕТНОГО – НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Вільбой А. Є., Головін М. Ю., студ. ФАТП, спец. 205 «Лісове господарство»
 Науковий керівник: проф. А. В. Мельник
 Сумський НАУ

Мисливське господарство як галузь – сфера суспільного виробництва, основними завданнями якого є охорона, регулювання чисельності диких тварин, використання та відтворення мисливських тварин, надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання, розвиток мисливського собаківництва.

У фауні України, згідно зі списком ссавців України, який склала Комісія з української зоологічної номенклатури (Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена), нараховують 124 види ссавців. Найширше представлений ряд Мишоподібні (*Muriformes*) – 50 видів, які становлять 40 % від загальної чисельності ссавців, найменше – ряд Копитні (*Equiformes*) – 2 види (тарпан – *Equus gmelini*, кулан – *Equus hemionus*, в Асканії-Новій, яких утримують в напіввільному стані). Із ряду хижі (*Caniformes*) у список теріофауни внесено росомаху (*Gulo gulo*) і енота-полоскуна (*Procion lotor*), поселень якого в Україні невідомо.

Благородний олень (*Cervus elaphus*) є одним із найбільш відомих та цінних представників диких парнокопитних тварин, які мешкають на території України. Його природна краса, велична постава, а також значна екологічна і господарська роль роблять цей вид особливо важливим для функціонування мисливських угідь. У структурі мисливського господарства популяція благородного оленя займає ключове місце, оскільки впливає не лише на біорізноманіття, а й на економіку та соціальні аспекти розвитку регіонів [1].

З екологічної точки зору, благородний олень є важливою ланкою в екосистемі. Цей вид виконує функції регулятора рослинності, впливаючи на структуру і видовий склад лісових масивів. Харчуючись різноманітною рослинною їжею, олені сприяють поширенню насіння і підтриманню динаміки екосистем. Крім того, вони служать джерелом їжі для хижаків, зокрема вовків, що сприяє збереженню природного балансу. Їхня присутність або відсутність може мати серйозні наслідки для всього природного середовища, зокрема для інших видів тварин і рослин.

З точки зору мисливського господарства, благородний олень є одним із найцінніших трофейних видів. Його роги – це престижний мисливський трофей, а м'ясо вважається делікатесом. Завдяки своїй популярності серед мисливців, цей вид має великий потенціал у розвитку мисливського туризму. Організація ліцензійного полювання на благородного оленя приносить значні доходи господарствам, які можуть бути використані на охорону угідь, відновлення біорізноманіття, догляд за іншими видами диких тварин та підтримку інфраструктури [2].

Також варто враховувати соціальну складову. Завдяки існуванню мисливських господарств, у багатьох сільських громадах створюються нові робочі місця. Єгері, лісники, ветеринари, працівники туристичної сфери – усі ці люди задіяні у системі сталого використання природних ресурсів. Благородний олень, як символ дикої природи, стимулює розвиток не лише мисливського, а й екотуристичного напрямку, що також позитивно впливає на місцеву економіку.

За результатами аналізу динаміки щільності популяцій копитних мисливських тварин в угіддях Сумської області виявлено позитивну тенденцію до збільшення чисельності за три передвоєнні роки (2019–2021 рр.). Зокрема загальна кількість мисливської теріофауни в 2019 р – 5024; в 2020 р. – 8523; в 2021 році становила 8839 особин. В той же час динаміка популяції оленя шляхетного виглядає так: 2010 р – 778; 2013 р. – 807, 2016 р. – 821, 2019 р. – 793, 2020 р. – 779; 2021 р. – 777 особин [3].

Адже збереження стабільної популяції цього виду вимагає відповідального підходу. Серед головних викликів – браконьєрство, вирубка лісів, зменшення природних кормових угідь, зміни клімату та неконтрольоване полювання. Саме тому важливо дотримуватись правил ведення мисливського господарства: проводити обліки чисельності, створювати охоронні зони, забороняти полювання в період розмноження, забезпечувати підгодівлю в зимовий період, контролювати генетичну якість популяції та впроваджувати наукові методи управління.

Таким чином, популяція благородного оленя є не лише мисливським ресурсом, а важливим елементом екосистеми, культурної спадщини та економічного розвитку. Її охорона та раціональне використання мають стати пріоритетом для всіх, хто дбає про майбутнє природи і гармонійне співіснування людини з навколишнім середовищем.

Список використаних джерел

1. Богомолова Є. О. (2018). Стан популяцій благородного оленя в Україні та шляхи їх збереження. Біологічні системи, 10(1), 45–52.
2. Зелена книга України. (2020). Благородний олень (*Cervus elaphus*). Доступно за адресою: <https://greenbook-ua.org>
3. Мельник А. В., Товстуха О. В., Мельник Т. І., Кременецька Є. О., Троцька С. С. Динаміка копитних тварин за сучасного антропогенного навантаження в лісомисливських господарствах Сумської області // Вісник Сумського НАУ 2021. № - 4(46), С. 42-48.